

Norma juridica ca norma sociala

Este îndeobște cunoscută sarcina de socializare pe care, atât prin caracterul punitiv, cât și prin cel educativ, o presupune jurisprudența. De aceea, este firesc ca, deopotrivă cu caracterul juridic, să se manifeste și caracterul social al unei norme.

În termeni formali, socializarea este procesul prin care individul își interiorizează normele grupului în care trăiește.

Din momentul nașterii, copilul este supus unor norme care îi modelează personalitatea. Fiecare cultură determină un set de influențe care variază foarte mult de la societate la societate. Pentru ca o societate să funcționeze eficient, membrii săi trebuie să-și însușească același model cultural. Oamenii sunt controlați în special prin socializare, astfel încât aceștia să-și joace rolul conform modelului impus prin obiceiuri și preferințe.

Fiecare persoană trebuie să învețe să îndeplinească anumite roluri în societate în conformitate cu statutul pe care îl are.

Acest proces de socializare începe din copilărie, când se formează o anumită atitudine față de rolurile și statuturile aferente. În procesul de socializare, fiecare individ se raportează la mediul social, la sistemul normativ al societății și, în cursul dezvoltării sale ontogenetice prin mai multe etape ale cunoașterii, interiorizării și transformării în motive a propriului comportament, a cerințelor practicii sociale, a regulilor de conduită, precum și a diferitelor valori sociale.

Procesul de formare și de afirmare socială a individului este caracterizat prin raportarea personalității sale la societate, la sistemul normativ și valoric al acesteia.

Însușindu-și anumite reguli juridice, odată cu aspectul punitiv al acestora, omul își creează anumite constructe personale, înglobând și regulile de conduită și existența impuse de norma juridică. Astfel, chiar în absența iminenței pedepsei, omul totuși acționează în conformitate cu regulile însușite și adânc întipărite în gândirea lui, conștiința lui și sistemul lui de valori.

Apariția ființei raționale, a lui *Homo sapiens*, a pus această ființă într-un raport multiplu: raportul cu natura, raportul cu ceilalți (raportul social), raportul cu sinele

(raportul omului cu sine însuși), raportul cu propriile sale creații materiale și spirituale, raportul cu propria istorie personală și socială, raportul cu divinitatea și destinul. Pentru fiecare ființă umană aceste rapoarte rezultate dintr-o privire analitică asupra vieții, constituie un singur “pachet” problematic, fiecare tip de raport având o pondere mai mare sau mai mica față de întregul “ pachet”^[1].

Potrivit bilanțului de până acum al istoriei, călăuzit de rațiune, omul a dovedit că se poate situa deasupra ”înțelepciunii naturii” tocmai pentru că si-a făurit un statut uman. În perimetrul acestui statut au apărut, însă, absurditățile comportamentului uman. Din acest motiv, pentru a menține raporturile interumane în echilibru, omenirea a fost obligată să adopte reglementări și norme de comportament cărora să li se subordoneze ea însăși. Dacă echilibrele din lumea naturală se realizează în mod spontan, fără intenții și fără scopuri, echilibrele din lumea umană se realizează pe baza unor reglementări ai căror autori sunt oamenii înșiși. Toate aceste reglementări poartă sigiliul umanului, atât în bine, cât și în opusul binelui.

Aceste reglementări compun sfera normei sociale, conaturale rațiunii umane. Este vorba de tot ceea ce ține de moralitate, culturalitate, într-un cuvânt de civilizație umană. Societatea umană, cea de ieri și de astăzi, este structurată esențialmente tocmai pe normele sociale unanim recunoscute de toți oamenii, având un caracter de universalitate.

Dar pentru a aplica normele sociale, a fost nevoie, în decursul timpului, de realizarea unui instrument necesar reglementării raporturilor dintre individ și societate. Norma juridică apare ca instrumentul de aplicare precisă, sub forma legilor, a tuturor dezideratelor umane: ordine, dreptate, securitate.

Normele sociale nu se situează în afara timpului. Ele depind de parametrii care determină și configurează colectivitățile umane din punct de vedere cultural, economic, al structurilor sociale, etnic, religios, demografic, al contactelor cu alte comunități, al organizării administrative, al puterii militare, al modului în care o comunitate sau alta privește problemele libertății, din punct de vedere al ponderii diferitelor generații în structura comunității etc. În fapt, toate articulațiile, de orice gen, ale societății sunt implicate în profilul ei juridic și toate aceste articulații sunt mobile istoric, trec prin prefaceri mai mult sau mai puțin lente, își modifică implicările

reciproce și, ca rezultat final, influențează conținutul și dimensiunile problemelor etice ale comunității.

O adevărată forță de presiune asupra persoanei este mediul și ”modelele” sale îndreptate spre o bună formare morală dezirabilă social sau spre una negativă, antisocială. Numărul acestor modele este extrem de mare și se revarsă ca un adevărat torent asupra ființei umane.

Norma juridică, paradoxal, este constrângătoare și, în același timp, permisivă, încercând prin aceasta să realizeze un echilibru între nevoile individului și cerințele sociale.

Atât problemele teoretice ale dreptului, cât și funcționarea sa și gradul de satisfacere prin drept a ordinii sociale, pe de-o parte, și aspirației subiective de dreptate, pe de altă parte sunt acum în societatea umană de cea mai strictă actualitate.

În România comunistă ^[2] au existat uneori dificultăți în asimilarea normelor juridice ca norme sociale. O schemă ideologică simplistă, plecând de la teoria relațiilor economice a lui Marx, decreta ca bază a societății relațiile economice de producție, restul nefiind decât suprastructura. Dacă trebuie legislație, aceasta este necesară numai pentru a satisface economicul, dar nu întregul economic, nu totalitatea acestor relații, ci numai relațiile ”de producție”, nu și relațiile de consum, nu și acele relații economice care constau în producția de idei, în reproducția forței de muncă prin învățământul de toate gradele, în reproducția stării de sănătate, în producția de valori în toate ramurile culturii și în toate domeniile - de exemplu servicii, schimb de mărfuri, etc. – care determină standarde de viață și de civilizație ale populației.

De-a lungul timpului, obsesia primatului relațiilor economice - din care pe planuri derizorii se găseau cele amintite mai sus - au avut efecte nocive asupra ideilor de drept și justiție. Astfel, oamenii politici și conducătorii administrației priveau cu dispreț ideea că raporturile sociale sunt raporturi de drept. Sub ”tutela” dreptului se găsesc însă toate domeniile sociale și firește, cele economice și cele politice. Legea este cea care decide care sunt limitele în care poate să opereze orice factor de conducere.

“Absența dreptului din cadrul unor raporturi umane în care el ar fi putut exista și influența, prin regulile sale, conduitele umane, l-a determinat pe J. Carbonnier^[3] să se oprească asupra acestui aspect și să elaboreze «**ipoteza nondreptului**» .

Nondreptul este un fenomen marcat de inexistența dreptului în domenii în care s-ar fi impus prezența sa. Deci, *nondreptul* nu se confruntă cu *dreptul injust* sau cu *subdreptul*, acesta din urmă înțeles ca produs al unor categorii sociale, sau al unor subculturi.

J. Carbonnier introduce distincția între *nondreptul* ca un dat social și *nondreptul* ca o alegere individuală.”^[4]

În lucrarea lor “Sociologie juridică”, N. Popa, I. Mihăilescu și M. Eremia atrag atenția asupra delimitării ce trebuie făcută între fenomenele juridice și fenomenele sociale care nu sunt generate de vreo normă juridică:

“Percepția juridică a realității impune, ca un prim pas, identificarea fenomenelor juridice, demarcație ce permite să stabilim nu doar domeniul de acțiune al dreptului în societate, dar și corelațiile care se manifestă între drept și alte sfere normative ce acționează în societate. Dincolo de spațiul normativ juridic se constituie alte componente ale normativității sociale, iar pe de altă parte se derulează comportamente sociale ce nu interesează sfera normativă.

Față de aceste distincții și în funcție de criteriul juridicității, se poate realiza următoarea distincție:

- a) a) fenomene juridice;
- b) b) alte fenomene care implică normativitatea socială;
- c) c) fenomene și fapte sociale.

Această clasificare ține cont și de locul și rolul fenomenelor pentru organizarea de drept a societății, de modul de impunere a comportamentelor în societate, de interesul pe care îl reprezintă, de prezența sancțiunii și tipul acestei sancțiuni, de finalitatea socială sau de scopul evocat.

Este important de relevat că fenomenele juridice comportă permanente interferențe cu celelalte fenomene sociale – UBI SOCIETAS IBI IUS – că, fără valorificarea acestor interferențe, dreptul nu s-ar putea realiza deplin.^[5]

Între cele două norme – norma juridică și norma socială nu există raporturi de supraordonare sau subordonare, ci, mai degrabă, putem vorbi de echivalență a acestora, ambele fiind pattern-uri ale gândirii umane. Normele juridice guvernează întreaga viață socială, în felul acesta fiind ordonată întreaga viață a *polis*-ului. Ele sunt prezente la toate nivelurile societății, determinând un anumit tip de conduită – *zoon politikon*, așa cum bine ilustra un mare filosof antic, Aristotel. Fără această normă juridică, omul n-ar mai exista ca ființă socială și, implicit, ca ființă rațională superioară.

“Societatea civilă” nu este corect înțeleasă de acel care și-o închipuie ca o societate în care legea, norma, autoritatea instituțională sunt abrogate. Dimpotrivă, “societatea civilă” nu are sens decât prin complementaritate cu societatea instituționalizată și guvernată de supremația legii. În plus, însă, “societatea civilă” este o necesitate și devine o realitate atunci când instituționalizarea și legiferarea nu depășesc limite prin care libertatea socială și personală sunt lezate în mod abuziv, când interesul privat nu este recunoscut ca fiind complementar cu acel colectiv.

“Organizarea societății prin intermediul dreptului se sprijină pe valorile consacrate de societate, dintre care dreptul recunoaște unele ca fiind valori juridice. Dreptul evocă metamorfoza valorilor sociale în valori juridice, dar consacră totodată și sistemul valorilor ce provin numai din sfera dreptului.”^[6]

Perfecționarea continuă a sistemului juridic se concretizează, așadar, prin elaborarea unor norme moderne cu un pronunțat caracter social, care să țină seama de permanentele transformări la care este supusă societatea și viața socială.

Multe societăți tind mai mult sau mai puțin spre un **stat de drept**, adică spre statul în care norma juridică este corect întemeiată, este suficientă fără a fi redundantă, este inteligent interpretată, statul în care justiția este o reală putere fără a se constitui într-o aristocrație orgolioasă și pedantă în care conștiința publică devine solidar ostilă delincvenței.

[1] Podgorecki, A. – “*Law and Society*”, Editura “Routledge and Kegan Paul”, Londra, 1971

[2] Bădescu, Ilie – “*Istoria sociologiei*”, Editura Porto-Franco, Galați, 1994

[3] Jean Carobnnier (n. 1908), profesor la Facultatea de Drept din Poitiers (1937-1955), unde a predat dreptul civil și a fost decan, apoi la Facultatea de Drept din Paris (1955-1976), unde a predat dreptul civil și sociologia juridică. Civilist, legiuitor, sociolog, istoric, teolog și moralist, este de asemenea etnolog, antropolog, psiholog, om de știință, om de acțiune; este un spirit universal. Autor de marcă, cu contribuții esențiale în domeniul sociologiei juridice.

[4] Voinea, Maria – “*Sociologie generală și juridică*”, Editura “Sylvi”, București, 2000

[5] Popa, Nicolae; Mihăilescu, Ioan; Eremia, Mihail – “*Sociologie juridică*”, Editura Universității din București, București, 2000

[6] idem

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Banciu, Dan – “*Controlul social și sancțiuni sociale*”, Editura “Victor”, București, 1999

Bădescu, Ilie – “*Istoria sociologiei*”, Editura Porto-Franco, Galați, 1994

Boudon, Raymond; Besnard, Philippe; Cherkaoui, Mohamed; Lécuyer, Bernard-Pierre (coordonatori) – “*Dicționar de sociologie*”, Editura “Univers enciclopedic”, București, 1996, colecția “LAROUSSE”

Ciucă, Valerius-M. – “*Lecții de sociologia dreptului*”, Editura Polirom, Iași, 1998, colecția “Collegium”

Podgorecki, A. – “*Law and Society*”, Editura “Routledge and Kegan Paul”, Londra, 1971

Popa, Nicolae; Mihăilescu, Ioan; Eremia, Mihail – “*Sociologie juridică*”, Editura Universității din București, București, 2000

Voinea, Maria – “*Sociologie generală și juridică*”, Editura “Sylvi”, București, 2000

Voinea, Maria – “*Sociologie juridică*”, Universitatea Româno-Americană, București, 1993

Zamfir, Cătălin; Vlăsceanu, Lazăr (coordonatori) – “*Dicționar de sociologie*”, Editura “Babel”, București, 1993